

II. ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Από τους προϊστορικούς χρόνους έως και το Μ. Αλέξανδρο

2. Η αρχαία Ελλάδα (από το 1100 ως το 323 π.Χ.)

2.3. Κλασική εποχή (480-323 π.Χ.):

• **Κλασική εποχή:** Η περίοδος από το τέλος των περσικών πολέμων (480 π.Χ.) έως το θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου (323 π.Χ.).

• Η σημασία της νίκης στους περσικούς πολέμους:

1. Αυτοπεποίθηση, αίσθηση αυτάρκειας και υπεροχής απέναντι στους βαρβάρους.
2. Ψυχική ευφορία του νικητή.

⇒ Δημιουργία επιτευγμάτων στην πολιτική, στα γράμματα και τις τέχνες.

• Εξέλιξη Αθήνας σε ηγεμονική δύναμη - αντιπαράθεση με τη Σπάρτη → Πελοποννησιακός πόλεμος (431-404 π.Χ.).

- Η παρέμβαση Περσών (πρώτο μισό 4ου αιώνα π.Χ.).
- Η πανελλήνια ιδέα (δεύτερο μισό 4ου αιώνα π.Χ.).

► Η συμμαχία της Δήλου - Αθηναϊκή ηγεμονία:

• Ίδρυση: 478/7 π.Χ.

• Έδρα συμμαχίας: Δήλος.

✓ Δήλος: συμμαχικό ταμείο, ετήσια συγκέντρωση των αντιπροσώπων.

- Μέλη: ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις.
- Φόρος: πλοία ή χρήματα.
- Για την Αθήνα η συμμαχία ως μέσο:

α. Επικράτησης στους Πέρσες και στους υπόλοιπους Έλληνες.

β. Επιβολής στους συμμάχους της.

• Για τους **εκτός συμμαχίας Έλληνες**, συμπεριλαμβανομένων και των Σπαρτιατών, ήταν στην αρχή κάπως επιφυλακτικοί απέναντι στην Αθήνα.

• Ο **Κίμων**, ως αρχιστράτηγος της Συμμαχίας, νίκησε τους Πέρσες στον **Ευρυμέδοντα ποταμό** (467 π.Χ.) και ως αρχηγός της αριστοκρατικής παράταξης τήρησε φιλολακωνική πολιτική. Ηττήθηκε όμως από τους δημοκρατικούς υπό τον **Εφιάλτη** και εξοστρακίστηκε (461 π.Χ.), ενώ τον Εφιάλτη, που δολοφονήθηκε, τον διαδέχτηκε ο **Περικλής**.

• Ακολούθησε η μετατροπή της Αθηναϊκής Συμμαχίας σε **ηγεμονία** και το συμμαχικό ταμείο μεταφέρθηκε από τη Δήλο στην Αθήνα (454 π.Χ.).

• Ο **Κίμων** το **451 π.Χ.** επανήλθε στο προσκήνιο, συνήψε ειρήνη με τους Σπαρτιάτες και στράφηκε εναντίον των Περσών στην Κύπρο, όπου και πέθανε. Οι επιτυχίες των Ελλήνων στην Κύπρο οδήγησαν στην **Καλλίειο ή Κιμώνιο Συνθήκη**, με την οποία οι Πέρσες αναγνώρισαν την ανεξαρτησία των ελληνικών πόλεων της Μ. Ασίας.

• Μετά τον Κίμωνα πολιτική δράση ανέλαβε ο **Περικλής**, που συνήψε συνθήκη ειρήνης με τους Σπαρτιάτες για 30 χρόνια (**Τριακοντούτεις σπονδαί**, **445 π.Χ.**).

► Η εποχή του Περικλή:

➤ 5ος αιώνας π.Χ.:

- ✓ «Χρυσούς αιών του Περικλέους».
- ✓ «Του πρώτου ανδρός αρχή».

✓ Ο Περικλής στρατηγός (εκλογή με δημοκρατικές διαδικασίες).

➤ **Η ενίσχυση του δημοκρατικού πολιτεύματος:**

1. Καθιέρωση χρηματικής αποζημίωσης σε κληρωτούς άρχοντες, βουλευτές και λαϊκούς δικαστές.

2. **Τα θεωρικά:** το αντίτιμο ελεύθερης εισόδου των πολιτών στο θέατρο (το θέατρο αποτελούσε χώρο παιδείας για τους Αθηναίους).

➤ **Η επέκταση της Αθήνας προς τη Δύση:**

1. Συμμαχία με την Εγέστα, τους Λεοντίνους, το Ρήγιο.

2. Ίδρυση της αποικίας των Θουρίων (444/3 π.Χ.).

3. Εξέλιξη του Πειραιά σε μεγάλο εμπορικό λιμάνι, το κυριότερο της Μεσογείου.

➤ **Τα έσοδα του Αθηναϊκού κράτους:**

1. Εκμετάλλευση των μεταλλείων.

2. Φορολογία.

3. Φόρο των συμμάχων (τακτική και έκτακτη εισφορά).

4. Έκτακτες εισφορές (ο θεσμός της λειτουργίας).

➤ **Η Φορολογία:**

1. Απουσία άμεσης φορολογίας.

2. **Το μετοίκιο:** φόρος που πλήρωναν οι εγκατεστημένοι από άλλες πόλεις στην Αθήνα.

3. Έμμεση φορολογία για τα εισαγόμενα και εξαγόμενα από τα αθηναϊκά λιμάνια και τον Πειραιά προϊόντα.

➤ **Ο θεσμός της λειτουργίας:**

• Βασική πηγή εσόδων από έκτακτες εισφορές.

• Δαπάνες στρατιωτικών και θρησκευτικών εκδηλώσεων από τους πλουσιότερους πολίτες.

• Ήταν υποχρεωτικές με τιμητικό χαρακτήρα.

• Οι σπουδαιότερες:

1. **Χορηγία:** η κάλυψη των εξόδων για τη διδασκαλία ενός θεατρικού έργου.

2. **Τριηραρχία:** η υποχρέωση συντήρησης και εξοπλισμού μιας τριήρους.

3. **Αρχιθεωρία:** η κάλυψη των εξόδων της επίσημης αποστολής (θεωρίας) σε πανελλήνιες γιορτές.

4. **Εστίαση:** η κάλυψη των εξόδων του δείπνου μιας φυλής σε θρησκευτικές γιορτές.

5. **Γυμνασιαρχία:** η κάλυψη των εξόδων για την τέλεση αγώνων λαμπαδηδρομίας στα Παναθήναια.

▶ **Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος (431-404 π.Χ.):**

• **Οι ρίζες αντιπαράθεσης Αθηναϊκής - Πελοποννησιακής συμμαχίας:**

1. Φυλετική διαφορά (Αθηναίοι Ίωνες - Σπαρτιάτες Δωριείς).

2. Πολιτειακή συγκρότηση (δημοκρατική Αθήνα - ολιγαρχική Σπάρτη).

3. Ηγεμονικές τάσεις Αθήνας.

• Εξιστόρηση των γεγονότων του Πελοποννησιακού πολέμου: **Θουκυδίδης** (431-411 π.Χ.) - **Ξενοφώντας** (411-404 π.Χ.).

• **Περίοδοι Πελοποννησιακού πολέμου:**

1. Αρχιδάμειος ή Δεκαετής πόλεμος (431-421 π.Χ.).

2. Σικελική εκστρατεία (415-413 π.Χ.).

3. Δεκελικός ή Ιωνικός πόλεμος (413-404 π.Χ.).

• **Οι επιπτώσεις του πολέμου:**

1. Υλικές καταστροφές.
2. Εξαχρείωση (= ηθική διαφθορά) των ανθρώπων.
3. Ανάμειξη Περσών στα εσωτερικά θέματα των Ελλήνων.
4. Σπαρτιατική ηγεμονία (404 π.Χ.).
5. Κρίση πόλης-κράτους.

► **Η κρίση της πόλης-κράτους:**

• **4ος αιώνας π.Χ.:**

1. Εκδήλωση οικονομικής και κοινωνικής κρίσης στο εσωτερικό.
2. Εκδήλωση ανταγωνισμών και συγκρούσεων στο εξωτερικό, παρέμβαση των Περσών με στόχο τη διάσπαση των ελληνικών δυνάμεων.

• Μετά τον Πελοποννησιακό πόλεμο και την επικράτηση των Σπαρτιατών, οι Πέρσες ξεσηκώνουν τις ελληνικές πόλεις εναντίον των Σπαρτιατών:

- ✓ Δημιουργία αντισπαρτιατικού συνασπισμού:
- Θήβα
 - Κόρινθος
 - Άργος
 - Αθήνα

→ **Ο Βοιωτικός ή Κορινθιακός πόλεμος (395-386 π.Χ.):**

1. Ο Κόνων οργανώνει τον περσικό στόλο και νικά τους Σπαρτιάτες στην Κνίδα.
2. Οι Σπαρτιάτες χάνουν την κυριαρχία τους στο Αιγαίο και η Αθήνα οικοδομεί τα μακρά τείχη με τη βοήθεια των Περσών.

⇒ **Η Ανταλκίδειος ειρήνη ή Βασίλειος ειρήνη ή Ειρήνη του Βασιλέως 386 π.Χ. (Σπαρτιάτες - Πέρσες):**

1. Παράδοση στους Πέρσες των Ελληνικών πόλεων της Μ. Ασίας και της Κύπρου.
2. Διακήρυξη της αυτονομίας όλων των Ελληνικών πόλεων εκτός Ίμβρου, Λήμνου, Σκύρου (που παρέμειναν στους Αθηναίους).
3. Οι Σπαρτιάτες τοποτηρητές της Ειρήνης στην κυρίως Ελλάδα.

• **Η Θηβαϊκή Ηγεμονία:**

✓ **Λεύκτρα (371 π.Χ.):** Επαμεινώνδας με τους Θηβαίους εναντίον των Σπαρτιατών - ήττα Σπαρτιατών - εξασθένιση Σπαρτιατών και Αθηναίων.

✓ **Μαντίνεια (362 π.Χ.):** Θηβαίοι εναντίον Σπαρτιατών και Αθηναίων και των συμμάχων τους - θάνατος Επαμεινώνδα - ειρήνη με τους Σπαρτιάτες.

• **Τα συμπτώματα παρακμής των ελληνικών πόλεων-κρατών:**

1. Πόλεμοι μεταξύ των ελληνικών πόλεων.
2. Πολιτικές και κοινωνικές αναταραχές.
3. Παρέμβαση Περσών.

► **Η πανελλήνια ιδέα:**

• Κρίση πόλης-κράτους → οραματισμός πανελλήνιου συνασπισμού από πνευματικούς ανθρώπους.

• **Πανελλήνια ιδέα:** νέα πολιτική έκφραση που διατυπώθηκε στα τέλη 5ου αιώνα π.Χ. από το σοφιστή **Γοργία** στην Ολυμπία.

• Κύριος εκφραστής της ιδέας ο **Ισοκράτης**.

• **Ο Ισοκράτης:**

1. Τόνισε την ανάγκη συνασπισμού ενάντια στους Πέρσες με την Αθήνα σε ηγετικό ρόλο («Πανηγυρικός» λόγος, 480 π.Χ.).

2. Αδυναμία Αθήνας να εμπνεύσει εμπιστοσύνη - ένωση Ελλήνων από έναν ισχυρό μονάρχη (π.χ. Ευαγόρα, Ιάσονα, Διονύσιο Α΄ ή Φίλιππο Β΄) εναντίον των Περσών.

- Αντίθετος στην άποψη αυτή και πιστός στον πρωταγωνιστικό ρόλο της Αθήνας ο Δημοσθένης.

► Ο Φίλιππος Β΄ και η ένωση των Ελλήνων:

• Ο Φίλιππος Β΄ (βασιλιάς των Μακεδόνων): Πολιτικοί στόχοι του:

1. Η ισχυροποίηση της Μακεδονίας.
2. Η επέκταση της εξουσίας του.
- Ενέργειες του Φιλίππου για την ισχυροποίηση της Μακεδονίας:
 1. Αντιμετώπιση των Ιλλυριών και των Παιόνων στα βόρεια σύνορα.
 2. Οργάνωση ισχυρού στρατού με κύριο στρατιωτικό σώμα τη **μακεδονική φάλαγγα** (πεζέταιροι, σάρισα).
 3. Δημιουργία ισχυρής οικονομίας - αξιοποίηση των κοιτασμάτων χρυσού του Παγγαίου Όρους - κοπή νομισμάτων (χρυσοί στατήρες).
 4. Επεκτατική εξωτερική πολιτική.

• Ενέργειες του Φιλίππου για την επέκταση της εξουσίας του:

Αίτια: α. Εξασφάλιση νέων εκτάσεων γης στους στρατιώτες του.

β. Ένωση των Ελλήνων υπό την αρχηγία του εναντίον των Περσών.

1. Χαλκιδική, εδάφη ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης έως δυτικές ακτές Εύξεινου Πόντου.
2. Θεσσαλία, νότια Ελλάδα, νίκη στη **Χαιρώνεια (338 π.Χ.)** εναντίον Θηβαίων και Αθηναίων.
3. Ένωση των Ελλήνων υπό την αρχηγία του - **συνέδριο της Κορίνθου 337 π.Χ.** - συμμετοχή όλων των πόλεων εκτός Σπάρτης.

• Οι αποφάσεις του Συνεδρίου:

1. Απαγορεύτηκαν οι συγκρούσεις μεταξύ των ελληνικών πόλεων και η βίαιη μεταβολή των καθεστώτων τους.
2. Προστατεύτηκε η ελεύθερη ναυσιπλοΐα και καταδικάστηκε η πειρατεία.
3. Ιδρύθηκε πανελλήνια συμμαχία, αμυντική και επιθετική, με ισόβιο αρχηγό το Φίλιππο Β΄.

Μετά τον θάνατό του ανέλαβε ο γιος του **Αλέξανδρος**.

► Το οικουμενικό κράτος του Μ. Αλεξάνδρου:

• Σε διάστημα έντεκα χρόνων (334-325 π.Χ.) ο Μ. Αλέξανδρος κατάκτησε την Ανατολή φτάνοντας μέχρι τον **Ινδό ποταμό**.

• Οι εκστρατείες του έγιναν σε **τρεις φάσεις**. Κατά τη διάρκεια της **πρώτης φάσης (334-331 π.Χ.)** ο στρατός του Αλεξάνδρου κυριάρχησε στη **Μ. Ασία** και απελευθέρωσε τις ελληνικές πόλεις. Νίκησε δύο φορές τον περσικό στρατό στο **Γρανικό ποταμό (334 π.Χ.)** και στην **Ισσό της Κιλικίας (333 π.Χ.)**. Ακολούθως κατέλαβε τη **Φοινίκη** και την **Παλαιστίνη**. Τέλος κατέκτησε την **Αίγυπτο**. Στο Δέλτα του Νείλου ίδρυσε την **Αλεξάνδρεια (331 π.Χ.)**, η οποία επρόκειτο να εξελιχθεί στο μεγαλύτερο εμπορικό και πνευματικό κέντρο της Μεσογείου.

• Στη **δεύτερη φάση (331-327 π.Χ.)** προχώρησε στη **Μεσοποταμία** έπειτα από τη νίκη στα **Γαυγάμηλα (331 π.Χ.)**. Κατέκτησε τις ανατολικές επαρχίες της περσικής αυτοκρατορίας.

• Στην **τρίτη φάση (327-325 π.Χ.)** επιχείρησε την εκστρατεία στην **ινδική χερσόνησο**. Έφθασε μέχρι τον **Υφαση ποταμό**. Δεν προχώρησε προς το Γάγγη λόγω της αντίδρασης του μακεδονικού στρατού. Ο Αλέξανδρος πέθανε το **323 π.Χ.** στη **Βαβυλώνα**.

► **Το έργο του Μ. Αλεξάνδρου:**

• **Στο στρατιωτικό τομέα:**

1. Διορατικός στρατηγός με μεγαλοφυή σκέψη λόγω της εφαρμογής κατάλληλου σχεδιασμού για την αντιμετώπιση του αντιπάλου.

• **Στον πολιτικό τομέα:**

1. Ανάμειξη ελληνικού με ασιατικό κόσμο.
2. Διατήρηση των συνηθειών, των παραδόσεων και του διαφορετικού τρόπου άσκησης της εξουσίας.
3. Διατήρηση του θεσμού των σατραπειών - ανάθεση της διοίκησης σε Έλληνες ή Πέρσες ηγεμόνες → δημιουργία νέας διοικητικής παράδοσης.

• **Στον οικονομικό τομέα:**

1. Προώθηση συστήματος νομισματικής οικονομίας.
2. Από την σατραπεία (φορολογική μονάδα) στη φορολογική περιφέρεια (περισσότερες από μια σατραπείες).
3. Μεταβολή θησαυρών σε χρυσό νόμισμα.

• **Στον πολιτιστικό τομέα:**

1. Διάδοση ελληνικής γλώσσας και ελληνικού πολιτισμού.
2. Υιοθέτηση πολιτιστικών στοιχείων των λαών της Ανατολής.
3. Ίδρυση νέων πόλεων.
4. Εξερευνήσεις περιοχών (ένοπλη εξερεύνηση).

► **Ο πολιτισμός:**

• **Η πολιτιστική ανάπτυξη των κλασικών χρόνων διαφαίνεται και από την καθημερινή ζωή:**

1. Η αντίληψη για την εργασία (περιφρονητική αντιμετώπιση της χειρωνακτικής εργασίας, ενασχόληση με τα κοινά).
2. Ο τρόπος διασκέδασης (ιδιωτικά συμπόσια, δημόσιες εορτές και πανηγύρια, θεατρικές παραστάσεις).
3. Ο κοινωνικός χαρακτήρας των τελετών που πλαισίωναν τη γέννηση, το γάμο, το θάνατο.

• **Η Αθήνα (5ος αιώνας π.Χ.):**

1. Η δράση του Περικλή.
2. Οικοδόμηση σπουδαίων έργων στην Ακρόπολη.
3. Τέλεση λαμπρών πανηγύρεων, πνευματικών εκδηλώσεων και θεατρικών παραστάσεων.

• **Τα γράμματα και οι τέχνες τον 5ο και 4ο αιώνα π.Χ.:**

➤ **Η φιλοσοφική σκέψη:**

- ✓ Ανθρωποκεντρισμός (= κέντρο του ενδιαφέροντος ο άνθρωπος).
- ✓ Ορθολογισμός (= λογική).
- ✓ Σοφιστές και Σωκράτης.
- ✓ Πλάτων και Αριστοτέλης.

➤ **Η ιστοριογραφία:**

- ✓ Ηρόδοτος.
- ✓ Θουκυδίδης (επιστημονική ιστορική συγγραφή).
- ✓ Ξενοφών.

➤ **Η ποιητική τέχνη:**

- ✓ Τραγωδία (Αισχύλος, Σοφοκλής, Ευριπίδης).
- ✓ Κωμωδία (Αριστοφάνης).

- ✓ Σατυρικό δράμα.
 - **Ο ρητορικός λόγος:**
- ✓ Λυσίας, Ισοκράτης, Δημοσθένης.
 - **Η επιστημονική σκέψη:**
- ✓ Αστρονομία, μαθηματικά (Μέτων από την Αθήνα).
- ✓ Χωροταξική οργάνωση των πόλεων (Ιππόδαμος από τη Μίλητο).
- ✓ Ιατρική (Ιπποκράτης από την Κω).
 - **Η τέχνη:**
- ✓ Αρχιτεκτονική (Ικτίνος, Καλλικράτης, Μνησικλής).
- ✓ Πλαστική (Φειδίας, Μύρων, Πολύκλειτος, Αλκαμένης, Αγοράκριτος, Πραξιτέλης, Σκόπας, Λύσιππος).
- ✓ Ζωγραφική (Πολύγνωτος, Μίκων, Ζεύξις, Πάμφυλλος, Απελλής, Πρωτογένης).